

Stenkorsört *Senecio squalidus* - nygammal art på Lidingön

TORBJÖRN PETERSON

Den 27 augusti 1988 cyklar jag hemåt på cykelvägen mot Baggeby. Efter flera års inventerande är man mycket observant och registrerar nästan omedvetet när något ovanligt visar sig i synfältet. Så skedde nu.

En lysande gulblommig växt står i en rugga nära spårvägen. Den gick tämligen lätt att identifiera som korsört — släktkaraktärerna är tydliga — men vilken art? De långa kronbladen, strålblommorna, som sträckte sig ut från blommans liknade inget jag dittills sett inom släktet.

Om man följde nycklarna i Krok och Almquists flora (1984) hamnade man någonstans vid stånds *Senecio jacobea*, men med stor tvekan för felande karaktärer. De knapphändiga illustrationerna i kroken erbjöd heller inte mycket hjälp. Belägget hamnade som frågetecken i "problemhögen" med arbetsnamnet *S. jacobea*.

Sent omsider hade problemhögen blivit så voluminös att jag ansåg det akut att tillkalla expertis i form av Thomas Karlsson på Riksmuseet. Även då höll fyndet på att förbises. Det icke alltför välbehållna belägget avfärdade vi efter lite huvudbry som en "abnorm" klibbkorsört *S. viscosus*. Till all lycka fanns ytterligare ett belägg, daterat någon vecka senare. Inför detta belägg fattade Thomas misstankar; två abnorma klibbkorsörter på en dag är definitivt en för mycket.

Med hjälp av Flora Europaea framgick att det måste röra sig om stenkorsört *Senecio squalidus*. Thomas drog sig till minnes att arten var funnen vid Värtan före andra världs-

kriget. Själv erinrade jag mig att Håkanson nämnt arten från sina Lidingöinventeringar. Då infann sig helt naturligt frågan om arten fanns kvar på platsen. Nu var det 1999; fyndet hade dryga tio år på nacken och några nya fynd hade jag inte gjort.

Vid ett tidigare tillfälle hade jag noterat att Henry Gudmundson i Daphne rapporterat en del växter från Lidingön. Jag kontaktade honom och fick en hel lista med intressanta fynd från ön. När jag lusläste listorna upptäckte jag att Henry hittat stenkorsört vid Herserud, precis som jag, men fyndåret var 1997 - bara två år tidigare! Hoppet tändes, och nu granskade jag slänterna ännu intensivare än tidigare längs cykelstigen. Den svala sommaren 1998 visade sig ingenting; så ock ej under den ytterst varma och torra sommaren 1999. Hoppet började nästan falna. Vilket väder krävde stenkorsörten egentligen för att blomma? Hade fröbanken dött ut?

När det nya millenniet infann sig fortsatte jag med en dåres envishet att stirra ned i marken — mer intensivt ju längre fram på sommaren det led eftersom stenkorsörten är senblommande. När jag inte gjort några fynd under hela juli började hoppet falna. Det var en sval och mycket regnig sommar; knappt en dag gick utan skurar eller duggregn. Kanske var det fel väder för stenkorsörten? Regnet drev mig slutligen till en vecka på Samos — där jag kunde bekanta mig med en annan intressant flora och fauna — istället för till Stockholms skärgård som meningen varit. Väl hemkommen och uppfylld av intryck av pla-

taner, munkhättor, björnbär, eleonorafalkar och jättesmaragdödlor, så var stenkorsörten kanske inte så högt prioriterad.

Kanske var det därför den beslöt att överraska mig. När jag den 6:e augusti cyklade förbi några lysande gula blommor visste jag intuitivt vad det måste vara. Jag tvärvände cykeln och fann ett bestånd med sammanlagt tio blommor. Fem meter längre bort fanns ännu en planta med några få blommor. Eget belägg och foto togs genast. Belägg till Riksmuseet togs lite senare, men det höll på att gå gale.

Motormarodörer

När jag kom till platsen 16:e augusti hade nitiska kommunanställda röjt vägkanterna med "motorlie" (en absurd benämning som säkert får genuina gamla bönder att rotera i graven). Med onda aningar närmade jag mig växtplatsen. Bägge bestånden var skadade, men ännu vid liv. Sedan har jag kunnat följa plantorna under lång tid. Den 20 september upptäckte jag plötsligt en ytterligare planta mitt emellan de bägge andra bestånden — uppenbarligen helt nyligen uppvuxen. Samtliga tre bestånd stod fortfarande i fullaste blom, så även den 20:e oktober, efter att ha blommat under minst elva veckor.

Året därpå, 2001, blommade stenkorsörten på samma lokal redan 20:e juni (på den västligaste av förra årets tre växtplatser inom en sträcka av tio meter). Den 3:e september fanns endast fyra blommande plantor — resten var nedmejat av "motorlie", men av dessa fanns en blommande stjälk kvar ännu den 8:e oktober. År 2002 fanns på lokalens östligaste växtplats så sent som den 14:e juli endast en bladrosett. Intill växte en bladrosett av klubbkorsört som frånsett klubbigheten skiljer sig på de markant mer parflikiga bladen.

Artkännetecken

Stenkorsörten känns framför allt igen på de långa, gula, rakt utstående och ej inrullade strålblommorna (fig. 1). Blommorna blir 1,5-2 cm breda. Holkfjällen är svartspetsade. Bladspetsarna är vass-spetsade och de övre bladen skaftlösa. Växten blir mellan 30 och 60 cm lång. Den är ursprunglig i Syditalien, men är numera spridd på ruderatmark i Väst-europa samt på Balkan och i den grekiska övärlden (åtminstone på Kreta). En snarlik art är vårkorsörten *S. vernalis*, men förutom att vara vårblomande skiljer den sig genom att bladen är krusiga och vasst tandade.

Tidigare fynd

I Upplandsrlorans halvtidsrapport är den rapporterad från Ekebyholmsrutan i Norrtälje (11I6i) och från en ruta norr om Ultuna vid Uppsala (11I7a). Dessa bägge är isolerade lokaler, medan de två i Djursholmsrutan (10I7f) respektive Enebybergsrutan (10I8f) ligger i direkt anslutning till Lidingöfynden som ligger i rutan Djurgården (10I6g).

Fig. 1. Stenkorsört *Senecio squalidus* i Herserud, Lidingö, den 7 augusti 2000. Läggs särskilt märke till de långa, rakt utstående strålblommorna. Foto: Torbjörn Peterson.

Fig. 2. Fynd av stenkorsört *Senecio squaridus* på Lidingön.

Det första fyndet av stenkorsört i Sverige är från Ångkvarnen i Uppsala år 1903. Håkanson har rapporterat äldre fynd av stenkorsörten (under namnet *Senecio nebrodensis*) från området; "Torsvik 1 ex. 1928"; "Lidingö Villastad 1933-35, -36, i hörnet Sturevägen/Drottningvägen, lokalen sedan förstörd; Drottningvägen kvarteret Capella 1933 och senare". Ett belägg i Riksmuseet från denna lokal är märkt "Knöppel, 1935". Knöppel rapporterade även ett fynd från Skärsåtra på Lidingö 1936, vilket dock senare dementerades sedan det identifierats som stånds *S. jacobea*. Alla fynd gjorda på Lidingön ligger inom ett ganska begränsat område, i synnerhet de senaste fynden (figur 2). Möjligen kan de ha införts med fyllnadsmassor när cykelstigen byggdes under 1980-talet.

I övrigt finns ett antal äldre fyndplatser runt Stockholm från 1900-talets första hälft; Dalarö, Albano, Värtan, Rålambstorg, Danviken, Edsberg, Lövsta m.fl.

Det är uppenbart att stenkorsörten har en aktiv fröbank åtminstone i området kring nordvästra delen av Lilla Värtan. Frågan är

nu om den skall kunna hålla sig kvar eller rentav sprida sig i framtiden.

Referenser

- Almquist, E. & Asplund, E. 1937: *Stockholmstraktens växter*. Botaniska sällskapet i Stockholm.
- Hylander, N. 1970: Prima loca plantarum vascularium Sueciae. Första litteraturuppgift för Sveriges vildväxande kärlväxter jämte uppgifter om första svenska fynd. *Svensk Bot. Tidskr.* 64. Supplement.
- Håkanson, J. W. 1931: Nya floristiska uppgifter från Lidingö. *Svensk Bot. Tidskr.* 25: 417-434.
- Håkanson, J. W. & Knöppel, J. 1945: Nya tillägg till Lidingö flora. *Svensk Bot. Tidskr.* 39: 211-233.
- Jonseli, L. m.fl. 1997: Projekt Upplands flora, halvtidsrapport. *Daphne* 8, supplement 1.
- Krok, Th. O. B. N. & Almquist, S. 1984: *Svensk Flora. Fanerogamer och ormbunsväxter*. Esselte studium. 26:e upplagan.
- Polunin, O. 1987: *Flowers of Greece and the Balkans — a fieldguide*. Oxford University Press.
- Polunin, O. 1988: *Vilda växter — flora över Sverige och norra Europa*. Ica-förlaget.
- Tutin, T. G. et al. 1976: *Flora Europaea*. Volume 4. Plantaginaceae to Compositae (and Rubiaceae). Cambridge University Press, London.

Torbjörn Peterson Pyrolavägen 49,
181 60 Lidingö